

Foto: Tom van Limpt

LAAT LEERLINGEN LEZEN

Hoe een leeslokaal literatuur lezen kan normaliseren

Leerlingen laten lezen in de les is waardevol. Dat vinden Ramon Groenendijk en Twan van de Wetering, respectievelijk docent Nederlands en Engels op het Zwijsen College in Veghel. Zo waardevol dat zij een leeslokaal voor de bovenbouw hebben gerealiseerd op hun school in het noordoosten van Brabant. Lestijd opofferen voor leestijd is effectieve leertijd creëren. Daarom lezen zij en hun collega's van Nederlands en de moderne vreemde talen met hun klassen in dit lokaal waar literatuur centraal staat.

RAMON GROENENDIJK & TWAN VAN DE WETERING

Nederlandse scholieren zijn 'kampioen leeshaat' geworden door de nadruk op begrijpend lezen (Kool, 2021). Veel lestijd bij het schoolvak Nederlands wordt gebruikt om leerlingen slimme examentrucjes aan te leren, zodat zij goed voorbereid het huidige eindexamen Nederlands ingaan. Bij de moderne vreemde talen is de situatie vergelijkbaar: training in begrijpend lezen lijkt heilig. Dit alles leidt ertoe dat jongeren een hekel aan lezen krijgen en dit komt hun leesvaardigheid ook niet ten goede.

Leerlingen lijken zich minder goed op langere teksten te kunnen concentreren: hun wordt niet meer geleerd fysiek stil te zitten en zich te concentreren op

lezen (Doorman, 2020). Laptops, mobiele telefoons, een busopstelling (met naast, voor en achter je mogelijke stoorzenders): allemaal potentiële bronnen voor afleiding die in een regulier leslokaal het lezen kunnen bemoeilijken.

Pogingen om leerlingen weer aan het lezen en verwerken van het gelezene te krijgen, zijn er voldoende. Zo blijkt dat het voor het vergroten van de woordenschat al goed is om aan het begin van de les een boek te lezen: met 15 minuten lezen per dag vergroot je woordenschat met 1000 woorden in een jaar (Broekhof, 2014). Of dit kwartier bijdraagt aan betere concentratie bij het lezen van langere teksten valt te betwijfelen.

Leesmateriaal kiezen of leerlingen zelf leesmateri-

aal laten kiezen dat beter bij de beleavingswereld van jongeren aansluit, kan leiden tot leesplezier. Docenten legitimeren dat met de redenatie dat leesplezier tot meer 'leeskilometers' leidt. Maar voor positieve effecten op de leesvaardigheid van dit vrij lezen is nog geen enkel bewijs gevonden (Van Dijk & Klaver, 2022).

En ook de flitsende 'knutseldidaktiek' (een selectie: personagekwartetten, leesbingo's, boekensushi's, speeddaten met boekendozen) waarbij leerlingen hun creativiteit kunnen gebruiken, maar waarbij het daadwerkelijk lezen van het boek niet een vereiste is voor de verwerking ervan, wakkert de leesliefde en leesvaardigheid niet aan. De verleuking blijkt geen antwoord te zijn op ontleding, maar mede de oorzaak ervan (Van Dijk & Klaver, 2022).

Voor ons is het hoofddoel van leesonderwijs niet leesplezier aanwakkeren: wij hopen dat leesplezier een bijproduct is van leeskilometers en gedegen literatuur- en leesonderwijs, waardoor leerlingen leren betekenis te geven aan literaire werken en deze kunnen gebruiken om hun wereldbeeld te verbreden.

Literatuur, leestijd en verlengde concentratie

Wat dan wel te doen om de concentratie en de leesvaardigheid te verbeteren en de ontleding bij jongeren tegen te gaan? Ten eerste is de tekstkeuze essentieel. Rijke teksten maken nieuwsgierig, stimuleren de motivatie om verder te lezen en bevorderen de ontwikkeling van ken-

nis van de wereld en diep begrip. Literaire teksten zijn vrijwel per definitie rijke teksten: het zijn authentieke, gelaagde teksten over levensechte, herkenbare thema's. Daarnaast biedt literatuur ruimte tot meerdere interpretaties en mogelijkheden tot opgaan in een andere wereld. Veel literaire teksten hebben ook een gevarieerde woordenschat en een origineel taalgebruik en vormen een inhoudelijk (gestructureerd) geheel. Ook bevatten deze rijke teksten wisselingen in vertelperspectief en chronologie (SLO, 2024).

Ten tweede is het volgens Chambers (2011) goed om een ruimte specifiek voor lezen in te richten: een leeslokaal. Door het lezen een fysieke plek te geven in het schoolgebouw wordt het belang dat gehecht wordt aan lezen visueel. Chambers formuleert een aantal voorwaarden voor het verlengen van de concentratie bij het lezen van een boek. Hij noemt bijvoorbeeld een comfortabele houding, stilte en aandacht voor het boek: in een regulier lokaal niet altijd vanzelfsprekend. Daarnaast is leestijd leertijd (Broekhof, 2014). Laat leerlingen langer lezen, en ze worden uiteindelijk ook betere lezers.

Onze motivatie om een leeslokaal te realiseren is dus niet direct gerelateerd aan het bevorderen van leesplezier (in tegenstelling tot bijvoorbeeld Van der Wal & Ravesloot, 2025), maar het gebruik van zo'n lokaal staat volledig in dienst van het normaliseren van lezen van literatuur en het hiermee bijdragen aan een duurzame leescultuur.

Tot slot zijn wij, in ieder geval met de vakgroepen Engels en Nederlands, gaan kijken hoe wij literatuur in ons PTO en PTA een voornamere plek konden geven, zodat de leerlingen iedere week gemotiveerd worden hun leeskilometers te maken. Door literatuur centraal te stellen in onze programma's laten wij als leraren zien dat wij literatuur lezen belangrijk vinden.

Om deze redenen werd hieruit voor ons het idee geboren om een leeslokaal op onze school, het Zwijsen College in Veghel, te realiseren.

Inrichting

Om het lokaal te realiseren zijn wij in gesprek gegaan met een aantal enthousiaste leerlingen. Uit dit gesprek bleek dat een huiskamersfeer, inclusief comfortabel meubilair, een belangrijk criterium van het leeslokaal voor hen was. Ze opperden op zoek te gaan naar bankstellen, boeken-

kasten en zitzakken. De bankstellen hebben we via collega's weten te bemachtigen, evenals de boeken in de boekenkasten. De zitzakken hebben wij opgenomen in de begroting voor het lokaal.

Ook de keuze voor verlichting – niet te fel zoals in normale lokalen – bleek cruciaal. Leeslampen en gezellige kerstverlichting (die leerlingen ongevraagd voor het lokaal aanschaffen) dragen bij aan de leessfeer.

Aan de muren wilden wij een verzameling van schrijvers en hun bekendste werken hangen, waaronder veel boeken die leerlingen tijdens de les lezen, zodat zij ook fysiek omringd worden door hun wellicht toekomstige literaire helden. Zo zijn wij tot een mooie selectie gekomen van schrijvers, onder wie Franz Kafka (*Die Verwandlung*), Fjodor Dostojevski (*Demonen*), David Foster Wallace (*Infinite Jest*), Colson Whitehead (*The Underground Railroad*), F. Scott Fitzgerald (*The Great Gatsby*) en Willem Frederik Hermans (*De donkere kamer van Damokles*).

Lesgeven in het leeslokaal

Omdat we niet alleen door de inrichting een duidelijke andere sfeer wilden creëren in het leeslokaal, maar de didaktiek in het lokaal het lezen moest ondersteunen, hebben we een aantal 'spelregels' opgesteld (zie kader 1)

1. Je kunt alleen in het leeslokaal zitten als je een leesboek of e-reader tot je beschikking hebt.
2. Er wordt minimaal 45 minuten in stilte uit een boek of op een e-reader gelezen.
3. Laptops mogen niet gebruikt worden.
4. Er wordt niet gegeten in dit lokaal.
5. Geen schoeisel op de banken.
6. De planten zijn geen speelgoed.
7. Het meubilair mag niet zonder toestemming verplaatst worden.

Kader 1. De spelregels in het leeslokaal

Voor leerlingen was een huiskamersfeer, inclusief comfortabel meubilair, een belangrijk criterium voor het leeslokaal

waaraan je je als leraar en leerling moet houden als je in het leeslokaal wilt lesgeven en leesles hebt.

Als leraar word je gedurende een periode (ongeveer tien weken op het Zwijsen College) voor een uur per klas in de week in het lokaal geroosterd. Gedurende dat uur leest de hele klas minimaal 45 van de 60 minuten in een literair werk. De overige 15 minuten kunnen bijvoorbeeld besteed worden aan het bespreken van het gelezene. In het lokaal is het stil: overleggen is tijdens de leestijd niet toegestaan. Om afleiding verder te voorkomen mogen er geen laptops en telefoons in het leesgedeelte, wel e-readers. Leerlingen lezen dus óf in een fysiek boek of via een e-reader.

Leraren lezen tijdens deze les zelf ook. Chambers (2011) geeft aan dat een leraar een voorbeeldfunctie heeft voor het normaliseren van lezen. Volgens hem selecteert een leesmotiverende leraar rijk leesmateriaal, spreekt hij met de leerlingen over boeken: niet als een alwetende expert, maar als een medelezer en gesprekspartner. Daarnaast leest hij zelf ook wanneer de leerlingen lezen en deelt hij zijn leeservaringen.

Tot slot mag iedereen komen lezen in een tussenuur, als er een andere klas in het leeslokaal zit te lezen. Ook leraren zelf mogen in een tussenuur komen lezen: dan straalt je als school pas écht uit dat lezen normaal is en bij de schoolcultuur hoort.

Evaluatie met leerlingen en docenten

We werken ondertussen twee schooljaren in ons leeslokaal. Onze eigen ervaringen zijn bijzonder positief, maar dat is natuurlijk geen garantie dat dit ook zo is voor onze leerlingen en collega's. Daarom hebben wij na het eerste jaar een groepsinterview met leerlingen uit vwo 5 en een viertal interviews met collega's afgenomen.

De leerlingen concludeerden dat zij leestijd in het leeslokaal inderdaad als leertijd zien. Je leest over ongewone gebeurtenissen en je wordt blootgesteld aan veel nieuwe woorden. Zij geloofden dat het lezen van literatuur zeker hun leesvaardigheid bevordert. Lezen en praten over boeken is volgens hen binnen de muren van het leeslokaal in een jaar normaal geworden. Maar dit betekende na een jaar niet dat ze buiten het leeslokaal veel over boeken praatten. Een leerling gaf aan: 'Het wordt steeds meer een gewoonte omdat je nu vaste lessen en een ruimte hebt waar literatuur lezen centraal staat.' Een andere leerling gaf aan dat tijdens het praten over boeken leerlingen meer meedoen aan discussies dan in reguliere literatuurlessen.

Ook gaven de leerlingen aan dat een les lang lezen zorgt voor een betere concentratie. Dit komt doordat ze in het leeslokaal het gevoel hebben in hun eigen bubbel te zitten en er geen lange uitleg vooraf is. Ze gaan zitten, pakken hun boek en gaan lezen. Er heerst inderdaad

stilte in het lokaal en dit bevordert de concentratie. De huiskamersfeer doet de leerlingen denken aan het lezen thuis: je zit comfortabeler, waardoor je minder snel last van je nek en rug krijgt. Het enige risico is dat de comfortabele banken en zitzakken in combinatie met de stilte voor slaperigheid kunnen zorgen.

Tot slot constateerden de leerlingen dat zij het waardeerden dat docenten tijd vrijmaken om te lezen en over boeken te spreken. Zij beaamden dat docenten zelf ook lezen. Ze merkten dat hun docenten soms toch in gesprekken de rol van een ‘alwetende expert’ innamen, maar dit droeg in hun ogen ook bij aan het begrip van het boek.

De bevroegde docenten waren unaniem positief over het leeslokaal. Met name het werkplezier nam toe omdat ze zagen dat leerlingen daadwerkelijk stil zijn en geconcentreerd lezen. Bovendien gingen leerlingen beter aan de slag met literatuur dan voorheen. Lesgeven in het leeslokaal werkt daarnaast bevorderend voor het klasmanagement: het lokaal zorgt ervoor dat collega’s consequenter zijn in het afdwingen van stilte om te lezen. Het vermindert de werkdruk: leerlingen gaan zitten en lezen en je pakt zelf ook een boek erbij (zie kader 2 voor een aantal tips voor boeken die docenten tijdens de leeslessen hebben gelezen).

En na twee jaar

Ondertussen zijn we bijna een vol schooljaar verder. Het Zwijsen College heeft inmiddels een tweede leeslokaal erbij om ook onderbouwleerlingen een plek te bieden die om lezen draait. Daarnaast is er op initiatief van leerlingen uit vwo 5 en 6 een leesclub opgericht. Iedere vrijdag in de grote pauze komen tien tot vijftien leerlingen bij elkaar om vrijwillig een boek te bespreken dat ze samen – buiten de lessen om – aan het lezen zijn. Zo heeft deze club tot nu toe Kafka, Dostojevski en Fitzgerald gelezen: schrijvers die ook op de muren van het leeslokaal pronken! De leerlingen dragen zelf deze boeken aan en wij zijn alleen aanwezig omdat zij hebben gevraagd of wij ook deel wilden uitmaken van deze club.

Naast de talenvakgroepen zien we dit jaar ook dat in bepaalde perioden docenten geschiedenis gebruiken van een leeslokaal, om een historische roman te lezen met havo 3.

Twee jaar lang lesgeven in ons leeslokaal heeft ons gesterkt in de overtuiging dat leerlingen meer laten lezen in een inspirerende ruimte wel degelijk een zinvolle invulling van onze lestijd is. Met een leeslokaal én docenten die meer lezen, geven wij als school een signaal af naar onze leerlingen dat lezen ertoe doet.

Wij denken op weg te zijn naar een schoolcultuur waarin het lezen van boeken gewoon is. Wij geloven dat het creëren van een fysieke ruimte voor lezen, ook ruimte in de hoofden van leerlingen én docenten vrijmaakt om een duurzame lezer te worden en blijven. Vluchtig leesplezier door ‘verleuking’ van literatuuronderwijs is iets waarin wij níét geloven. In tijden van ontleding waarin vanuit allerlei hoeken om onze aandacht wordt gevochten, is het belangrijk om als school uit te stralen dat het lezen van literatuur niet een verplichting maar een vanzelfsprekend verrijkend onderdeel is van een moderne, kritisch denkende wereldburger. ■

LITERATUUR

- Broekhof, K. (2014, 20 juni). *Meer lezen, beter in taal* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=UEt4nWnzaOw>
- Chambers, A. (2011). *Tell me: Children, reading and talk – The reading environment: How adults help children enjoy books*. Thimble Press.
- Dijk, Y. van, & Klaver, M.-J. (2022, 19 oktober). Maak je eigen badeend. *De Groene Amsterdammer*. <https://www.groene.nl/artikel/maak-je-eigen-badeend>
- Doorman, M. (2020, 20 september). Lezen is onontbeerlijke oefening voor de geest, een democratie kan niet zonder. *de Volkskrant*. <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/opinie-lezen-is-onontbeerlijke-oefening-voor-de-geest-een-democratie-kan-niet-zonder~b01a8ed7/>
- Kool, M. (2021, 26 januari). Voorkom leeshaat, geef Nederlands anders. *Trouw*. <https://www.trouw.nl/opinie/voorkom-leeshaat-geef-nederlands-anders~b2d1c618/>
- SLO. (2024, 27 mei). *Rijke teksten en wereldoriëntatie*. <https://www.slo.nl/thema/meer/samenhang-primair-onderwijs/taal-samenhang/rijke-teksten/#>
- Wal, D. van der, & Ravesloot, C. (2025). Lezen in zo’n ‘opa-stoel’: Vrij lezen in een huiskamer op school. *Levende Talen Magazine*, 112(1), 4–8.

Twan van de Wetering (docent Engels): *Meningen van een clown*, Heinrich Böll; *Het bal in het Kremlin*, Curzio Malaparte; *De kolonel krijgt nooit post*, Gabriel Garcia Marquez.

Ramon Groenendijk (docent Nederlands): *Dit verdrunken land*, Renske Jonkman; *De stad en zijn onvaste muren*, Haruki Murakami; *Keefman*, Jan Arends.

Vince Klösters (docent Engels): *Het lerarentekort*, Jacquélien Bulterman; *De gebroeders Karamazov*, Fjodor Dostojevski; *Do Androids Dream of Electric Sheep?*, Philip K. Dick.

Irene Jansen (docent Nederlands): *De consequenties*, Niña Weijers; *Het smelt*, Lize Spit; *Alles wat er was*, Hanna Bervoets.

Kader 2. Tips voor boeken die docenten in het leeslokaal hebben gelezen

AI heeft neiging om te overdrijven

Het lijkt zo handig: ChatGPT of een andere chatbot vragen om een paper of wetenschappelijk rapport samen te vatten. Maar in tot wel 73 procent van de gevallen genereren deze grote taalmodellen (*large language models* of LLM’s) onjuiste conclusies. Dat blijkt uit een nieuwe studie van Uwe Peters (Universiteit Utrecht) en Benjamin Chin-Yee (Western University en University of Cambridge). De onderzoekers testten de tien meest prominente LLM’s, waaronder ChatGPT, DeepSeek, Claude en LLaMA. ‘We voerden abstracts en artikelen uit toonaangevende wetenschappelijke tijdschriften in, zoals *Nature*, *Science* en *The Lancet*’, vertelt Peters, ‘en vroegen de taalmodellen deze samen te vatten. Onze hoofdvraag: hoe nauwkeurig zijn de samenvattingen die ze genereren?’

‘In een jaar verzamelden we 4900 samenvattingen. Toen we deze analyseerden, bleek dat zes van de tien modellen beweringen uit de oorspronkelijke teksten systematisch overdreven. Vaak ging het om subtiele verschillen, maar nuances kunnen in de wetenschap van cruciaal belang zijn.’ Zo veranderden LLM’s voorzichtige beweringen in de verleden tijd in algemenere uitspraken in de tegenwoordige tijd. ‘De behandeling was effectief in dit onderzoek’ werd bijvoorbeeld ‘De behandeling is effectief’. ‘Zulke aanpassingen kunnen lezers misleiden’, waarschuwt Chin-Yee. ‘Ze kunnen de indruk wekken dat de resultaten breder toepasbaar zijn dan daadwerkelijk het geval is.’ De onderzoekers vergeleken de gegenereerde samenvattingen ook met die van mensen. Wat bleek? Chatbots generaliseerden bijna vijf keer vaker dan menselijke schrijvers.

Peters en Chin-Yee hebben geprobeerd om LLM’s nauwkeurigere samenvattingen te laten genereren. Ze vroegen de chatbots onder andere om fouten te vermijden. ‘Toen genereerden ze echter juist vaker overdreven conclusies’, zegt Peters. ‘Zelfs bijna twee keer zo vaak als bij simpele samenvattingsoopdrachten. Dat is verontrustend. Studenten, onderzoekers en beleidsmakers gaan er mogelijk van uit dat ze een betrouwbaardere samenvatting krijgen als ze ChatGPT vragen om nauwkeurig te zijn. Ons onderzoek laat precies het tegenovergestelde zien.’

‘Mogelijk nemen LLM’s de neiging om bredere claims te maken over uit de teksten waarmee ze worden getraind’, legt Chin-Yee uit. ‘Menselijke experts trekken ook vaak algemenere conclusies, van westerse voorbeelden naar alle mensen bijvoorbeeld.’ Peters vult aan: ‘Veel van de originele artikelen bevatten echter geen problematische generalisaties, maar de samenvattingen dan ineens wel. En wat het nog zorgwekkender maakt is dat nieuwere AI-modellen als ChatGPT-4o en DeepSeek slechter presteerden dan oudere versies.’ UU

Toetsdruk

Scholieren ervaren steeds meer druk door proefwerken. Dit blijkt uit een databaseanalyse onder ruim 300.000 havisten en vwo’ers uit de derde klas in de afgelopen vijftien jaar. Scholieren werd gevraagd om antwoord te geven op de vraag ‘Ik kan vrij makkelijk in paniek raken voor moeilijke proefwerken’.

Qompas, gespecialiseerd in loopbaanontwikkeling- en begeleiding (LOB), analyseerde vijftien jaar aan data van 300.000 havisten en vwo’ers uit klas 3. De data zijn verzameld via de LOB-lesmethode waarin leerlingen zich voorbereiden op hun profielkeuze.

Het onderzoek laat zien hoe leerlingen toetsdruk ervaren en hoe de trend zich ontwikkelt. Zes op de tien meiden ervaren gevoelens van paniek voor moeilijke proefwerken. Bij jongens is dit ongeveer de helft: 1 op de 3 mannen ervaart deze druk. Nóg opvallender is dat de trend fors toeneemt: vanaf 2009 is de druk die meiden ervaren met ruim 20 procentpunt gestegen en bij jongens met ruim 15 procentpunt. De toename gaat in de eerste tien jaren vrij geleidelijk. In 2020 (het eerste jaar van de coronapandemie) is de stijging flink. Dit effect herstelt zich niet en de ervaren paniekgevoelens blijven na corona onverminderd hoog.

Het volledige onderzoek is na te lezen op <vlt.nl/toetsdruk>. Qompas

